

Stanisław Dobrzański

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1849-1890

Studia Theologica Varsaviensia 10/2, 67-103

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW DOBRZANOWSKI

WYDZIAŁ TEOLOGICZNY UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W LATACH 1849—1890 *

Treść: Wstęp; I. Stan Wydziału w latach 1849—1879; II. Starania o przywrócenie pełnych praw akademickich; III. Reorganizacja Wydziału w 1880 r.; IV. Nowi profesorowie; V. Rozwój Wydziału w latach 1880—1890; Zakończenie.

WSTĘP

Stary krakowski Wydział Teologiczny erygowany bullą papieża Bonifacego IX w 1397 r., mający piękne tradycje i wielkie zasługi w dziejach polskiej myśli teologicznej, od chwili rozbiorów Rzeczypospolitej przechodził wraz z całym Uniwersytetem nader trudne koleje. Już w początkach panowania austriackiego w Krakowie, po trzecim rozbiorze kraju, poważnie zostało zagrożone samo jego dalsze istnienie¹, następnie w latach 1810—1814 dążono do pozbawienia go praw aka-

* Stosowane skróty:

AUJ — *Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.*

AKK — *Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie.*

Index scholarum — Index scholarum in Universitate Studiorum Jagiellonica, 1848/49—1849/50).

Kronika U. J. — Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864—1887 r., Kraków 1887.

PSB — *Polski Słownik Biograficzny.*

Personalstand — Personalstand und Ordnung der Vorlesungen an der K. K. Jagiellonischen Universität zu Krakau (1853/54—1860/61).

Skład U. J. — Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz wykaz przedmiotów naukowych wykładających się w nim mających w roku szk. 1850/51—1852/53 i 1861/62—1890/91.

¹ K. Mrozowska, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1850*. W: M. Chamcówna, K. Mrozowska, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765—1850*, t. 2, Kraków 1965 s. 63 nn, 83; T. Głemna, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1847*, Kraków 1949 s. 4 (odbitka z: *Polonia Sacra* 1 (1948) nr 1; 2 (1949) nr 1—2).

demickich przenosząc wykłady teologii do bliskiego Seminarium Duchownego². W okresie istnienia Wolnego Miasta Krakowa (1815—1846) Wydział Teologiczny korzystał wprawdzie z dużej samodzielności, ale działalność jego ograniczał brak studentów i niski poziom naukowy³. Po włączeniu Krakowa do zaboru austriackiego w 1846 r. znowu zawisła nad Wydziałem groźba likwidacji i chociaż do tego nie doszło, niemniej zadano mu cios szczególnie dotkliwy: dekret cesarski z 13. VIII. 1847 r. pozbawił go prawa nadawania stopni doktorskich⁴. Całe następne 30-lecie to okres głębokiego upadku Wydziału, który wtedy zaledwie wegetował. Na ten smutny stan złożyły się przede wszystkim takie czynniki, jak zbyt mała liczba katedr (było ich 4), nadto często latami nieobsadzanych, zupełnie nikła ilość studentów, brak sił profesorskich na poziomie prawdziwie akademickim, niski poziom wykładów, wreszcie wspomniane już zawieszenie prawa promowania doktorów, co jeszcze dodatkowo podcinało działalność opustoszałego Wydziału⁵. Mimo sytuacji tchnącej marazmem Wydział zabiegał wytrwale u władz nadrzędnych o reorganizację, która by pozwoliła mu dzwignąć się z upadku. Stało się to jednak dopiero w 1880 r. dzięki zaistnieniu korzystnych wydarzeń. Dekret cesarski z 15. VIII. 1880 r. przywrócił Wydziałowi prawo nadawania doktoratów, powiększył liczbę katedr i zrównał profesorów teologii w zakresie pensji i emerytur z ich świeckimi kolegami⁶. Lata 1880—1890 stały się okresem szybkiego rozwoju, by nie powiedzieć odrodzenia, tego starego Wydziału. Nowi profesorowie okazali się wybitnymi indywidualnościami, wysoko podnosząc znaczenie fakultetu, a z powiększonej znacznie liczby studentów rychło doczekano się młodych doktorów i docentów. Około 1890 r. Wydział osiągnął już wysoki poziom naukowy, który też zdecydowanie się ustabilizował⁷.

² T. Glemma, dz. cyt., s. 35. 38 n.

³ Tamże s. 52 nn.; K. Mrozowska, art. cyt., s. 192. 199.

⁴ T. Glemma, dz. cyt., s. 156; K. Mrozowska, dz. cyt., s. 210.

⁵ T. Glemma, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego 1397—1947*, *Polonia Sacra* 1 (1948) nr 3—4 s. 207; *Kronika U. J.*, s. 46.

⁶ *Kronika U. J.*, s. 30, 47 n.

⁷ W. Bartel, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego na przełomie dwóch wieków*, *Analecta Cracoviensia*, t. 1, Kraków 1969 s. 410—415.

Trudne, ale zarazem ciekawe, dzieje Wydziału w okresie niewoli narodowej nie doczekały się jeszcze pełnego opracowania, podczas gdy dawniejsze stulecia są bardziej znane⁸. Pierwsze półwiecze działalności Wydziału w czasach porobiorowych (1795—1847) gruntownie przedstawił znany historyk Kościoła, ks. prof. T. G l e m m a⁹. Dysponujemy też syntetycznym szkicem tegoż autora na temat 550-letniej przeszłości Wydziału¹⁰. Natomiast pierwszy całościowy, acz zbyt pobieżny zarys dziejów krakowskiego fakultetu, opracowany po niemiecku jeszcze przed 78 laty przez zasłużonego jego profesora ks. T. G r o m n i c k i e g o, oparty wyłącznie na źródłach drukowanych, jest obecnie już przestarzały¹¹. Ostatnio pisał o przeszłości Wydziału M. B a r t e l, skupiając swą uwagę głównie na czasach przełomu XIX i XX w.¹² Gdy zaś idzie o opracowanie całokształtu dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego, to dotychczas zostało ono doprowadzone do r. 1850.¹³

Zadaniem niniejszego zarysu jest dać zwięzły obraz losów i prac Wydziału w latach 1849—1890, czyli od czasu nadania Uniwersytetowi Jagiellońskiemu nowej, trwałej formy ustrojowej w ramach austriackiej reformy szkolnictwa dokonanej w latach 1848/49¹⁴, do osiągnięcia pełnej obsady katedr i rozwinięcia działalności na wysokim poziomie, co nastąpiło w końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Podane wyżej granice czasowe obejmują znaczny i zróżnicowany zmieniającymi się

⁸ Stan badań nad dziejami Wydz. Teologicznego U. J. po wiek XVIII przedstawił prof. H. B a r y c z we wstępie do *Metryki promowanych wydziału teologicznego z lat 1639—1741*, *Nasza Przeszłość* 3 (1947) s. 185 nn.

⁹ T. G l e m m a, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1847*, dz. cyt.

¹⁰ T. G l e m m a, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego 1397—1947*, art. cyt.

¹¹ T. G r o m n i c k i, *Geschichte der theologischen Facultät an der K. K. Jagellonischen Universität in Krakau*, W: H. Z s c h o k k e, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich*, Wien—Leipzig 1894.

¹² W. B a r t e l, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego na przełomie dwóch wieków*, art. cyt. Prócz tego należy wymienić ujęty popularnie, krótki artykuł: C[zesa]w L[e]chicki, *Wydział Teologiczny U. J. w latach 1880—1939*, *Znak* 19 (1967) nr 152.

¹³ M. C h a m c ó w n a — K. M r o z o w s k a, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765—1850*, dz. cyt.

¹⁴ J. Z i e l i ń s k i, *Inwentarz akt Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego 1849—1939*, Kraków 1936 s. 3 n. (Wstęp).

warunkami obszar zagadnień, który wszakże trudno było wtłoczyć w oznaczone autorowi ramy artykułu. Wypadło przeto zastosować daleko nieraz posuniętą zwięzłość zwłaszcza w sprawach wewnętrznych Wydziału.

Wybrany okres dziejów Wydziału nie został opracowany, toteż przy jego omawianiu oparto się głównie na materiałach źródłowych, rękopiśmiennych i drukowanych. Zasadniczej dokumentacji dostarczyło oczywiście Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, natomiast z Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie wykorzystano materiały do kwestii drobniejszych, zwłaszcza odnośnie do głośnego sporu i procesu o prawa tzw. kanoników akademickich. Do podstawowych źródeł drukowanych należą spisy wykładowców i przedmiotów wykładanych oraz systematycznie publikowane od 1864 r. kronika uniwersytecka. Wykorzystano też artykuły w prasie i czasopismach, a także drukowane pamiętniki bp. Łętowskiego oraz bp. J. Pelczara, zasłużonego profesora Wydziału w omawianym czasie¹⁵. Wreszcie uwzględniono istniejące, nieliczne zresztą, przyczynki do niektórych kwestii wycinkowych i liczniejsze, aczkolwiek najczęściej bardzo zwięzłe biografie profesorów Wydziału.

I. STAN WYDZIAŁU W LATACH 1849—1879

Włączenie Rzeczypospolitej Krakowskiej do zaboru austriackiego w 1846 r. oraz ogólna reforma szkolnictwa austriackiego w latach 1848—1849 mają istotne znaczenie dla dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego i jego wydziałów. Ustalona w 1849 r. struktura Uniwersytetu przetrwała bez zmian poza w. XIX. Uniwersytet krakowski miał w tym czasie, podobnie jak inne uniwersytety monarchii austriackiej, 4 wydziały: teologiczny, filozoficzny, prawny i lekarski. Najwyższą władzą, od wspomnianej reformy, był Senat Akademicki — ciało kolegialne z wybieranym rektorem. Rektor i dziekani wydziałów wybierani byli na okres jednego roku. Grono nauczające stanowili pro-

¹⁵ L. Łętowski, *Wspomnienia pamiętnikarskie*, Wyd. H. Barycz, Wrocław 1956; J. Pelczar, *Autobiografia*, Wyd. J. Bar. Prawo Kanoniczne 9 (1966) nr 1—2; J. Pelczar, *Krótką kroniką mojego życia*, Wyd. M. Kras, Nasza Przeszłość 19 (1968).

fesorowie zwyczajni i nadzwyczajni, suplenci czyli zastępcy profesorów oraz lektorzy. Instytucja docentury dopiero powoli powstawała. Nominacji profesorów dokonywał cesarz na wniosek ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia według propozycji rady wydziału. Władzami nadrzędnymi Uniwersytetu Jagiellońskiego było Gubernium, a potem Namiestnictwo we Lwowie oraz wiedeńskie Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia jako instancja najwyższa. Należy dodać, że w latach 1853—1860, po cofnięciu konstytucji, zawieszono w związku ze stosowanym systemem biurokratyczno-centralistycznym i tendencjami germanizacyjnymi samorząd Uniwersytetu krakowskiego, mianując w miejsce rektora kuratora uczelni i wprowadzając język niemiecki jako urzędowy¹⁶.

W związku z wprowadzaniem reorganizacji Uniwersytetu, Wydział Teologiczny został szczególnie ciężko dotknięty, ponieważ w wyniku opinii wiedeńskiego profesora S. W. Endlichera wizytującego krakowską uczelnię, dekret cesarski z 13.VIII.1847 r. zawiesił prawo nadawania przez Wydział stopnia doktora teologii¹⁷. W zasadzie wspomniany dekret przedstawił tę decyzję jako tymczasową, do chwili zaprowadzenia na Wydziale norm nauczania obowiązujących na austriackich fakultetach teologii i uregulowania spraw diecezji krakowskiej, jednakże stan ten trwał aż 32 lata, tj. do 1880 r. W omawianym okresie władze austriackie zastanawiały się nawet nad zniesieniem samego Wydziału Teologicznego, gdyż Diecezjalne Seminarium Duchowne miało własne studium teologiczne i klerycy nie korzystali z wykładów uniwersyteckich. Trzeba dodać, że wydziały teologiczne w państwie austriackim (poza wydziałem w Innsbrucku i w pewnym stopniu w Wiedniu) miały właściwie to samo zadanie co seminaria biskupie: przygotowanie kadr duszpasterskich dla miejscowej diecezji. Planowano więc pozostawić studium teologiczne w Seminarium Diecezjalnym, na wzór znanego lombardzkiego Seminarium w Pawii, a zlikwidować Wydział. Nie widziano bowiem potrzeby utrzymywania

¹⁶ K. Mrozowska, art. cyt., s. 204 nn.; H. Barycz, *Uniwersytet Jagielloński w życiu narodu polskiego*, Warszawa 1948 s. 80 n.; *Kronika U. J.*, s. 4 nn.

¹⁷ K. Mrozowska, art. cyt., s. 210; T. Głemma, dz. cyt., s. 156.

w maleńkiej diecezji krakowskiej aż dwu podobnych zakładów teologicznych¹⁸. Ostatecznie jednak stary Wydział, może przez wzgląd na długie wieki jego istnienia i dawną świetność, utrzymał się, a nawet objął swymi wykładami Seminarium Diecezjalne¹⁹.

Profesorowie Wydziału od dawna domagali się, aby na ich wykłady uczęszczali także alumni biskupiego Seminarium Duchownego, prowadzonego przez księży misjonarzy na Stradomiu²⁰. Chcieli w ten sposób powiększyć ciągle zbyt małą liczbę swych słuchaczy, a klerykom zapewnić lepszą formację umysłową. Wszelako ich dezyderaty nie znajdowały uznania u administratorów diecezji i samych misjonarzy — wychowawców i wykładowców seminaryjnych, mających w tym względzie różne zastrzeżenia²¹. Po długich zabiegach profesorów teologii, którzy słusznie w uczęszczaniu alumnów na Wydział widzieli obopólną korzyść, i po uchwale w tej kwestii Senatu Akademickiego sprawa weszła w stadium realizacji²². System józefiński nie mógł budzić obaw, gdyż położył mu kres znany dekret cesarza Franciszka Józefa z 23.IV.1848 r., dzięki któremu biskupi zyskiwali pełny wpływ i kontrolę nad nauczaniem teologii w państwowych uniwersytetach. Plan nauk teologicznych uchwalony przez konferencję biskupów cesarstwa austriackiego w 1849 r. został zatwierdzony przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia 30.VI.1850 r. i zaczął obowiązywać także na Wydziale krakowskim²³. Równocześnie Ministerstwo wydało rozporządzenie postanawiające, że tam gdzie jest uniwersytet, klerycy seminarium diecezjalnego mają uczęszczać na

¹⁸ T. G l e m m a, dz. cyt., 156 n.

¹⁹ *AUJ WT II 27*: Organizacja Wydz. Teolog., Pismo c. k. Komisji Gubernialnej nr 14675 z 29. IX. 1852.

²⁰ Biskupie Seminarium Duchowne mieszczące się w domu misjonarzy św. Wincentego á Paulo na Stradomiu w Krakowie, założone w 1732 r., było w XIX w. jedynym seminarium diecezjalnym w tym mieście, gdyż władze austriackie w latach 1801—1802 włączyły doń biskupie Seminarium Zamkowe i biskupie Seminarium Akademickie (Zob. F. B a c z k o w i c z, *Z dziejów Domu Stradomskiego*, Roczniki obydwu Zgromadzeń 20 (1914) s. 37—52; 25 (1923) s. 10—15).

²¹ T. G l e m m a, dz. cyt., s. 70—78, 139 nn.

²² *AUJ WT II 27*: Pismo Wydz. Teolog. do Ministerstwa Wyznań i Ośw. z 25. I. 1850; Senat U. J. do Ministerstwa Wyzn. i Ośw. 13 II. 1850.

²³ *AUJ S II 798*: Urządzenie i porządek nauk Wydz. Teolog.

wydział teologiczny²⁴. Wreszcie po koniecznych uzgodnieniach między Wydziałem a Konsystorzem diecezji krakowskiej Ministerstwo reskryptem z 29.IX.1852 r. zarządziło, by Wydział Teologiczny ukonstytuował się w „korporacje zakładu naukowego diecezjalnego... przy zachowaniu rangi, pensji i stanowiska profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego”²⁵. Tak więc Wydział Teologiczny zachował swój byt, wchodząc tylko w myśl prawa austriackiego w ścisły związek z diecezją krakowską, której ordynariuszowi miał podlegać jako „dyrektorowi studium teologicznego”, kształcąc odtąd jej kleryków²⁶.

Jeśli chodzi o organizację Wydziału Teologicznego, to przeprowadzone na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1849 r. zmiany nie zwiększyły ilości jego katedr i Wydział dalej dysponował tylko 4 katedrami, do którego to stanu zacieśnił go Statut Organiczny narzucony uczelni w 1833 r.²⁷ Były to katedry: 1) Pisma św. i języków orientalnych; 2) historii kościelnej i patrystyki; 3) dogmatyki i teologii moralnej; 4) teologii pasterskiej z homiletyką i katechetyką. Filozofii uczyli się studenci teologowie na Wydziale Filozoficznym, mając obowiązek wysłuchania przed nauką teologii w ciągu jednego roku wykładów filozoficznych. Prawa kanonicznego słuchali na Wydziale Prawnym, gdzie była katedra kanonistyki²⁸. Ponieważ liczba katedr na Wydziale Teologii była niewystarczająca, poszczególni profesorowie zmuszeni byli łączyć po dwie lub więcej dyscyplin teologicznych. Toteż Wydział już od 1850 r. zabiegał usilnie o zwiększenie ilości katedr. W wyniku tych starań Ministerstwo podzieliło w 1856 r. katedrę Pisma św. na katedrę zwyczajną studium biblijnego Starego Testamentu i na studium

²⁴ Tamże.

²⁵ *AUJ* WT II 27: Organizacja Wydz. Teolog.; Pismo c. k. Komisji Gubernialnej nr 14675 z 29. IX. 1852.

²⁶ H. Zschokke, dz. cyt., s. 84 n.

²⁷ K. Mrozowska, art. cyt., s. 192. Wprawdzie już reforma Kołłątajowska w 1780 r. ograniczyła liczbę katedr teologii z 12 do 4 (zob. M. Charnówna, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej*, Wrocław 1957 s. 222), ale później było na Wydziale 6 katedr (T. Gleńma, dz. cyt., s. 21).

²⁸ *AUJ* S II 798: Urządzenie i porządek nauk Wydz. Teolog.; *Index scholarum 1849/50*, s. 1 n.; W r. 1850 została zwinięta katedra religii kat. i pedagogiki na Wydz. Filozoficznym, której wykłady obowiązywały słuchaczy I roku teologii (K. Mrozowska, art. cyt., s. 231).

Nowego Testamentu, mające charakter katedry nadzwyczajnej, z pensją równą tylko połowie wynagrodzenia profesora zwyczajnego teologii²⁹. Dzięki temu profesor biblistyki, który musiał dotąd wykładać hermeneutykę, introdukcję do ksiąg Starego i Nowego Zakonu, egzegezę, archeologię biblijną i do tego jeszcze języki wschodnie, został wydatnie odciążony, co było także z korzyścią dla studiujących. Połączeniu studiów Seminarium Diecezjalnego z Wydziałem w 1852 r. 4 wykładowców seminaryjnych ze zgromadzenia misjonarzy objęło na Wydziale funkcje suplentów, wykładając niektóre podrzędniejsze przedmioty, tak że łącznie pracowało tu zwykle 8 sił naukowo-dydaktycznych i pomocniczych.³⁰

Obsada profesorska w r. szk. 1849/50 ograniczała się jeszcze do 4 osób: 1) ks. Leon Laurysiewicz, dr teologii, prof. zw. teologii pasterskiej i wymowy, dziekan Wydziału, b. rektor, proboszcz parafii grecko-katolickiej w Krakowie, kanonik unickiej katedry chełmskiej; 2) ks. Karol Telięga, dr teologii, prof. zw. historii kościelnej i patrystyki, kanonik kapituły katedralnej krakowskiej, proboszcz kolegiaty św. Floriana w Krakowie; 3) ks. Ignacy Penka, dr teologii, prof. zw. teologii dogmatycznej i moralnej, b. prof. dogmatyki na uniwersytecie lwowskim, kanonik kapituły katedralnej krakowskiej; 4) ks. Feliks Sosnowski, dr teologii, prof. zw. Pisma św. i języków wschodnich, proboszcz kolegiaty św. Anny w Krakowie³¹. W ciągu następnych 3 lat nie zaszły żadne zmiany, z tym że reskryptem Namiestnictwa lwowskiego w 12.V.1851 r. zezwolono ks. F. Sosnowskiemu oprócz nauk biblijnych wykładać również prawo kanoniczne, ponieważ słuchacze teologii niechętnie uczęszczali na wykłady tego przedmiotu na Wydziale Prawnym³². W r. szk. 1853/54 podjęli na Wydziale zajęcia dydaktyczne jako suplenci 4 wykładowcy Seminarium Diecezjalnego ze zgromadzenia misjonarzy. I tak ks. Antoni Dąbrowski,

²⁹ AUJ WT II 61: Katedra N. Testamentu (1856).

³⁰ AUJ WT II 27: Organizacja Wydz. Teologicznego (spisy wykładowców).

³¹ *Index scholarum* 1849/50, s. 3 n.

³² AUJ WT II 27: Reskrypt c.k. Namiestnictwa nr 5771 z 12.V.1851; por. A. Petrań, *Nauka Prawa Kanonicznego w Polsce w XVIII i XIX wieku*, Lublin 1961 s. 174.

rektor Seminarium, nauczał katechetyki, ks. Filip Gołaszewski, dyrektor Seminarium (ojciec duchowny) podjął wykłady teologii moralnej, ks. Józef Rząca został suplentem przy katedrze dogmatyki, a ks. Michał Mioduszewski uczył synodologii³³.

Dalsze lata przynosiły zmiany zwykle w wypadku śmierci lub przejścia w stan spoczynku któregoś z profesorów. Po śmierci Laurysiewicza w 1854 r. wykłady pastoralnej przejął zastępczo ks. A. Dąbrowski, do czasu objęcia katedry w r. szk. 1856/57 przez ks. Jana Staroniewicza, dr, który do 1850 r. jako suplent uczył religii i pedagogiki na Wydziale Filozoficznym. Nowy wszakże profesor zmarł już w 1858 r.³⁴ Dopiero w r. szk. 1880/81 profesorem zwyczajnym pastoralnej został ks. Józef Wilczek, dr teologii, dotychczasowy wykładowca tego przedmiotu w Seminarium Diecezjalnym w Tarnowie, który zajmował katedrę do r. 1876/77, tzn. do chwili przejścia na emeryturę³⁵. Ks. K. Teliga zajmował katedrę historii kościelnej i patrystyki do r. szk. 1857/58, w którym przeszedł na katedrę dogmatyki, a nauczanie historii powierzono ks. A. Dąbrowskiemu³⁶. Katedra dogmatyki została opróżniona w r. 1855 z powodu śmierci ks. J. Penki; wykłady tej dyscypliny prowadził przejściowo ks. J. Rząca, a następnie wspomniany ks. Teliga jako profesor zwyczajny. Po jego przejściu w stan spoczynku w 1865 r., objął katedrę ks. Józef Czerlunczakiewicz, dr teologii i prawa kan., b. profesor dogmatyki na Wydziale lwowskim, proboszcz parafii grecko-katolickiej w Krakowie³⁷. Katedra Pisma św. i języków wschodnich pozostawała w rękach ks. Sosnowskiego do 1871 r., po którego śmierci zajął ją profesor nadzw. bibliistyki ks. Jan Drożdżewicz, dr teologii, docent prywatny patrologii (wykładał ten przedmiot od r. szk. 1876/78)³⁸. Utworzona w 1856 r. katedra nadzwyczajna bibliistyki Nowego Testamentu z braku odpowiedniego kandy-

³³ *Personalstand 1853/54*, s. 8.

³⁴ Tamże, 1854/55; 1856/57.

³⁵ Tamże, 1860/61; *Kronika U.J.*, s. 25.

³⁶ *Personalstand 1857/58*, s. 11 n.; *AUJ WT II 62*, Katedra historii Kościoła.

³⁷ *AUJ WT II 65*; Katedra teologii dogmatycznej (akta z lat 1855—65); *Skład U.J. 1865/66*.

³⁸ *Skład U.J. 1870/71*.

data nie od razu została obsadzona i dopiero po rozpisaniu konkursu otrzymał ją w semestrze letnim 1857/58 ks. Aleksander Schindler, kapłan archidiecezji lwowskiej, dr teologii, dotychczasowy katecheta gimnazjalny we Lwowie, piastował ją do 1874 r., w którym zmarł.³⁹ Teologię moralną wykładał nieprzerwanie w latach 1853—1877 misjonarz F. Gołaszewski jako suplent⁴⁰. Natomiast prawo kanoniczne wykładali kolejno: Sosnowski do 1871 r., Schindler do 1874 r. Wilczek do 1876 r. i Czerlunczakiewicz do 1877 r. W roku tym został profesorem zwyczajnym historii kościelnej i prawa kanonicznego ks. Józef Sebastian Pelczar⁴¹.

Po tym suchym zestawieniu należy, chociaż krótko, zwrócić uwagę na poziom naukowy wymienionych profesorów i w związku z tym na ogólny stan nauczania na Wydziale. Jeśli chodzi o Laurysiewicza i Penkę, to w omawianym czasie schodzili już z widowni, ale w ciągu długich lat pracy na Wydziale położyli zasługi dla nauki teologicznej, zwłaszcza Penka jako autor obszernego kompendium dogmatyki i kilku dobrych rozprawek z tej dziedziny⁴². Bibliista Sosnowski⁴³, mimo długiego zajmowania katedry, nie wyróżnił się. Teliga, który najpierw wykładał historię kościelną z patrystyką, a następnie przeszedł na katedrę teologii dogmatycznej, był wpływowym i poważanym profesorem, bardzo często, bo aż sześć razy wybierany na dziekana, a trzykrotnie na rektora Uniwersytetu, w tym dwukrotnie jako już emerytowany profesor. W dorobku naukowym wszakże miał jedynie 2 artykuły z historii kościelnej oraz przygotował do druku *Statuta Capitularia Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis* (wydane przez ks. I. Polkowskiego w Krakowie w 1884 r.), natomiast bardzo był ceniony z pracy w Konsystorzku diecezjalnym i za patriotyczną postawę⁴⁴. Staroniewicz znany był jako dobry dydaktyk, ale na Wydziale Teologicznym

³⁹ AUJ WT II 61: Studium biblijne Nowego Testamentu (1856—1874).

⁴⁰ *Personalstand 1853/54—1860/61; Skład U.J. 1861/62—1877/78.*

⁴¹ Tamże; por. A. Petroni, dz. cyt., s. 174.

⁴² Ocenę działalności tych teologów dał T. Głe m m a, dz. cyt., s. 124 n. 128 n. 181—185.

⁴³ Zob. noty biograficzne: T. Głe m m a, dz. cyt., s. 151; *Kronika U.J.* s. 18 n.

⁴⁴ Biografię K. Teligi zob.: T. Głe m m a, dz. cyt., s. 126 n.; *Kronika U.J.*, s. 12 n.; K. H o s z o w s k i, *Krótki rys życia ks. Teligi*, Kraków 1888.

wykładał zbyt krótko⁴⁵. Długoletni profesor nauk biblijnych Nowego Testamentu, Schindler, nie okazał aspiracji naukowych⁴⁶. Pastoralista i homileta, Wilczek, wydał 3 tomy *Teologii Pastoralnej* (Kraków 1864—1871) i kilka zbiorów kazań, jednak prace te były małej wartości.⁴⁷ Zresztą jako właściciela majątku na Podhalu pochłaniały go spory z góralami. Patrolog i biblista, Drożdżewicz, który pierwszy na Wydziale zdobył stopień docenta, znany był z pracowitości, chociaż opublikował tylko 3 małe artykuły⁴⁸. Czerlunczakiewicz był Rusinem i katedrę dogmatyki po Telidze zawdzięczał brakowi odpowiednich kandydatów; w swej dziedzinie niczym się nie zaznaczył, a na Uniwersytecie miewał zatargi z kolegami duchownymi i świeckimi z powodu swej szorstkości i braku ogłady⁴⁹. Suplenci często się zmieniali, gdyż spełniali swe zajęcia bezpłatnie, a nie mając doktoratów nie mogli aspirować do profesury. Toteż tym bardziej trzeba podkreślić zasługi dydaktyczne dwóch z nich, Dąbrowskiego i Gołaszewskiego, którzy wykładali nieprzerwanie po 24 lata każdy; Dąbrowski przez 4 lata katechetykę, a następnie historię kościelną, Gołaszewski zaś przez cały ten czas teologię moralną. Moralista Gołaszewski, będący najpierw ojcem duchownym Seminarium stradomskiego, a od 1874 r. jego rektorem, był cenionym wychowawcą kandydatów do kapłaństwa. Jako wykładowca teologii moralnej opierał się na podręczniku francuskiego teologa P. Colleta, trzymającego się systemu probabilioryzmu⁵⁰. Natomiast mniej wiemy o poziomie wykładów historii kościelnej, prowadzonych w latach 1857—1877 przez suplenta Dąbrowskiego.

Mówiąc ogólnie, ówczesny Wydział reprezentował niski poziom naukowy. Wśród jego profesorów nie widać ani jednej po-

⁴⁵ Notkę biograficzną zob.: T. G l e m m a, dz. cyt., s. 133.

⁴⁶ *Kronika U.J.*, s. 23.

⁴⁷ Tamże s. 25.

⁴⁸ J. A r c h u t o w s k i, *Drożdżewicz Jan*, W.: PSB, t. 5 s. 396; *Kronika U.J.*, s. 33.

⁴⁹ K. L e w i c k i, *Czerlunczakiewicz Józef*. W: PSB, t. 4 s. 336; *Kronika U.J.*, s. 32; W. C h o t k o w s k i, *Rusini w Uniwersytecie Jagiellońskim*, *Gazeta Kościelna* 25 (1918) nr 26 s. 303.

⁵⁰ A. S c h l e t z, *Kołaszewski Filip (1808—1895)*, *Nasza Przeszłość* 17 (1963) s. 233; W. W i c h e r, *Teologia moralna na Wydziale Teologicznym Akademii Krakowskiej od końca XVIII w.* *Polonia Sacra* 1 (1948) nr 2 s. 131.

ważniejszej indywidualności (nie licząc ks. Penki należącego właściwie do I półwiecza XIX stulecia), toteż żaden z nich nie zaznaczył się na polu naukowym. Zresztą publikowanie prac naukowych przez profesorów należało w tym okresie prawie do rzadkości. Wprawdzie profesorowie teologii z urzędu, razem ze świeckimi kolegami, należeli do „Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim złączonego” (przeobrażonego w 1872/73 r. w Akademię Umiejętności), ale ich działalność była tu nieznaczną⁵¹. Inna rzecz, że trudno było wówczas o siły naukowo-dydaktyczne na prawdziwie uniwersyteckim poziomie. Do konkursów na wolne katedry zgłaszali się nieliczni i słabi kandydaci, tak że niekiedy niektóre z nich dłużej walczyły. Podczas gdy na innych wydziałach, wzorem uniwersytetów niemieckich, rozwijała się już instytucja docentów prywatnych, co przyczyniało się do wzrostu ich poziomu naukowego i zapewniało zdolnych kandydatów na katedry, na Wydziale na Wydziale Teologicznym przed 1880 r. habilitował się tylko 1 docent. Był nim — jak wspomniano — ks. Jan Drożdżewicz, habilitowany w zakresie patrologii w 1867 r.⁵² Chociaż w 1861 r. ówczesny rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Józef Dietl, ogromnie zasłużony dla swej uczelni, wystąpił w „Czasie” z obszernym artykułem *O instytucji docentów w ogóle, a szczególnie w Uniwersytecie Jagiellońskim* i podkreślił z naciskiem ich potrzebę, zwłaszcza na Wydziale Teologicznym⁵³, który miał zbyt małą ilość katedr, ale nadal nic się nie zmieniło w tym zakresie. Główną bowiem przyczyną braku kandydatów na docentów teologii było wstrzymanie na tym Wydziale promocji doktorskich. Ciągnął się więc dalej nieświeży stan Wydziału wytworzony za czasów Wolnego Miasta⁵⁴. Zresztą Wydział na-

⁵¹ D. Rederowa — K. Stachowska, *Ośrodek naukowy krakowski w świetle materiałów Towarzystwa Naukowego Krakowskiego 1841—1871*, Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie 2 (1956) passim; por. K. Stachowska, *Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego 1817—1872. Bibliografia zawartości*, Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie 11 (1965).

⁵² K. Michalewska, *Habilitacje w Uniwersytecie Jagiell. 1848—1918*, Zeszyty Naukowe U.J., 71 (1963) s. 89, 98.

⁵³ Czas nr 251 z 31.X.1861.

⁵⁴ Por. T. Glemma, dz. cyt., s. 160 nn; L. Łętowski, dz. cyt., s. 177 n.; F. Hechel, *Człowiek nauki, taki jakim był*, wyd. W. Szumowski, t. 2, Kraków 1939 passim; tenże, *Kraków i ziemia krakowska*

stawiony był głównie na kształcenie kadry duszpasterskiej i to też określało charakter jego działalności. Trudno jednak dokładnie oznaczyć, jaki zasób wiedzy i poziom dydaktyczny reprezentowali poszczególni wykładowcy oraz jaka była recepcja ich nauczania.

Inną poważną bolączką Wydziału była ciągle zbyt mała frekwencja studentów. Radośnie powitali profesorowie fakt podjęcia przez kleryków Seminarium Diecezjalnego w 1852 r. studiów na Wydziale, gdyż to gwarantować miało dopływ słuchaczy. Niestety, na skutek złej sytuacji diecezji krakowskiej, która spadła do roli wikariatu apostolskiego obejmującego zaledwie 44 parafie (tj. dawny obszar W. M. Krakowa)⁵⁵, było Seminarium instytucją szczątkową, gdzie na wszystkich 4 kursach liczone razem w niektórych latach kilku kleryków, np. w 1865 r. było ich 14, a w 1873 r. tylko 4⁵⁶. Prócz seminarzystów na Wydział uczęszczało jeszcze paru zakonników z krakowskich klasztorów, wyjątkowo któryś z księży czynnych w duszpasterstwie. Dla chętnych z zaborów rosyjskiego czy pruskiego droga na Wydział była w zasadzie odcięta i tylko pojedynczym osobom udawało się ominąć zakazy, np. poprzez czasową zmianę obywatelstwa. Dla diecezji galicyjskich fakultet bez możliwości doktoryzowania się był nieatrakcyjny. Toteż w dalszym ciągu Wydział odczuwał brak odpowiedniej liczby studentów, skoro np. w r. szk. 1855/56 było na nim immatrykulowanych 13 słuchaczy, w 1860/61 — 20, w 1865/66 — 32, w 1870/71 wyjątkowo 48, a w 1875/76 znowu tylko 20⁵⁷. Bywało, że profesor miewał na wykładzie 2—4 słuchaczy, a zdarzało się również, że na wykład nikt się nie zgłaszał⁵⁸. Nie trzeba szerzej

w okresie wiosny ludów, *Pamiętniki*, wyd. H. Barycz, Wrocław 1950 s. 277 n. Nb. Prof. F. Hechel był notorycznym wrogiem teologii katolickiej i dlatego sformułował bardzo tendencyjne i często wręcz złośliwe opinie o profesorach krakowskiego Wydziału Teologicznego.

⁵⁵ B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (968—1939)*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 21 (1970) s. 350.

⁵⁶ F. Bączkiewicz, art. cyt., 27 (1925) s. 26.

⁵⁷ Z. Tabaka, *Pochodzenie studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego pod względem geograficznym w latach 1850—1918*, *Małopolskie Studia Historyczne* 6 (1963) nr 3—4 s. 115 n.

⁵⁸ *AUJ S II* 574: Statystyka U.J. — Należy zaznaczyć, że w latach pięćdziesiątych XIX w. Uniwersytet Jagielloński był niewielką uczelnią: w r. szk. 1850/51 było tu na wszystkich wydziałach łącznie 230 studentów,

wywodzić, że taki stan frekwencji studentów skazywał Wydział na wegetację i decydująco ograniczał jego znaczenie.

Wykłady teologii odbywały się po łacinie, a tylko teologii pasterskiej (z homiletyką i katechetyką) uczono zawsze po polsku, nawet w okresie ostrej germanizacji Uniwersytetu w latach 1854—1861, kiedy to narzucono język niemiecki innym wydziałom⁵⁹. Fakt, że nigdy na tym fakultecie nie wykładano w języku niemieckim, trzeba podkreślić z uznaniem. Po podjęciu z rokiem szk. 1852/53 przez alumnów Seminarium stradomskiego studiów na Wydziale, wykłady przeniesiono z Collegium Physicum do Collegium Iuridicum przy ul. Grodzkiej, dokąd klerycy ze Stradomia mieli znacznie bliżej⁶⁰.

Dla uzupełnienia charakterystyki stanu Wydziału w latach 1849—1879 trzeba jeszcze zwrócić uwagę na jego stosunki z Senatem Akademickim i administratorami diecezji krakowskiej. Wydział Teologii miał wprawdzie na Uniwersytecie pierwszeństwo honorowe, ale znajdując się latami w sytuacji niemal kryzysowej nie odgrywał w jego życiu większej roli i nie miał u świeckich profesorów dostatecznego prestiżu. Częściowo znalazło to swój wyraz w pomijaniu go przy wyborach rektora. Od rektorstwa ks. Laurysiewicza w r. szk. 1844/45 do r. szk. 1863/64, w którym urząd ten pełnił ks. Teliga, nie powoływano na stanowisko rektorskie przedstawiciela teologii. Tak samo nie widzimy teologa na rektorstwie w latach 1872/73—1881/82⁶¹, mimo iż turnus przypadał na Wydział co 4 lata. Należy jednak zauważyć, że w latach 1852—1860 nie wybierano w ogóle rektora, ponieważ Uniwersytetem kierował rządowy kurator. Natomiast w okresie 1873—1881 Wydział znajdował się w ostrym sporze z Senatem i był rzeczywiście pomijany przy wyborach

a w 1860/61 liczono ich 263; dopiero po 1861 r. liczba studentów potroiła się (tamże; Z. Tabaka, art. cyt., s. 101).

⁵⁹ A. Chmiel, *Diehl jako rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego*. W: *Józef Diehl* (pr. zbior.), Kraków 1928 s. 111; M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa U.J. od reformy Kollatajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964 s. 223, 241 n; S. Estreicher, *Znaczenie Krakowa dla życia narodowego polskiego w ciągu w. XIX.*, W: *Kraków w XIX w.*, t. 1, Kraków 1932 s. 30 n.

⁶⁰ AUJ WT II 27: Pismo nr 14675.

⁶¹ A. Karbowski, *o rektorach Uniwersytetu*. W: *Kronika U.J.*, s. 61 n.

rektora⁶². Spór wynikł o to, że Senat uniwersytecki dał prezentę na probostwo akademickiej kolegiaty św. Anny kapłanowi nie należącemu do Wydziału⁶³. Poza tym relacje między Wydziałem a Uniwersytetem układały się na ogół dobrze. Senat uczelni popierał swymi uchwałami i pismami do władz nadrzędnych starania Wydziału o przywrócenie mu pełnych praw, o czym jeszcze się szerzej nadmienię, a najwybitniejszy rektor tego czasu J. Dietl, wielce zasłużony dla repolonizacji i unowocześnienia Uniwersytetu, sam zainicjował starania o reorganizację podupadłego fakultetu teologicznego⁶⁴.

Gorzej układały się stosunki z administratorami diecezji. Po prostu nie okazywali mu administratorowie dostatecznej opieki i pomocy, choć według prawa austriackiego mieli sprawować kontrolę nad jego działalnością. Powodem tego była wyjątkowa sytuacja ówczesnej diecezji krakowskiej, mającej charakter prowizoryczny, w której stolica biskupia wakowała od 1835 do 1879 r. Nadto ze względów politycznych diecezja krakowska, której granice obejmowały terytorium byłego W. M. Krakowa i, oddzielony kordonem zaboru rosyjskiego, znaczny obszar w Królestwie Polskim (tzw. oficjałat kielecki), była wówczas podzielona stosownie do granic państwowych na dwa niezależne od siebie okręgi administracyjne.⁶⁵ Niewielki okręg krakowski (liczący 44 parafie) zarządzany był w latach 1849—1862 przez ks. Mateusza Gładyszewicza, kustosa kapituły katedralnej krakowskiej⁶⁶. Po jego śmierci w 1862 r. zarząd sprawował znany nam ks. Teliga, wybrany wikariuszem kapitulnym⁶⁷, ale mandat jego wygasł już po paru miesiącach, ponieważ Kuria Rzymska zamianowała wikariuszem apostolskim w Krakowie Antoniego Gałęckiego, biskupa tytularnego, który tu rządził do 1879 r.⁶⁸ Gładyszewicz był słabym admini-

⁶² W latach 1863—1872 ks. K. Teliga trzykrotnie pełnił funkcję rektora, w tym dwukrotnie już jako emerytowany profesor (A. Karbowiak, art. cyt., s. 61 n.), ponieważ pozostali profesorzy teologii nie mieli wystarczającego autorytetu dla piastowania tej godności.

⁶³ *Kronika U.J.*, s. 47.

⁶⁴ A. Chmiel, art. cyt., s. 118.

⁶⁵ B. Kumor, art. cyt., 21 (1970) s. 346—350.

⁶⁶ Tamże, s. 348; T. Głęboka, *Gładyszewicz Mateusz*. W: *PSB*, t. 8 s. 101.

⁶⁷ *AKK Acta actorum Capituli*, t. 30 s. 32.

⁶⁸ E. Kumor, art. cyt., s. 349.

stratorem i przez swą pobłażliwość zaniedbał sprawy kościelne, a Wydziałem się nie interesował⁶⁹. Gałęcki, ziemczony Polak i patriota austriacki w duchu idei Metternicha, był energicznym rządcą, ale będąc zwalczany przez polską opinię, którą sobie mocno zraził, miał utrudnioną działalność. Wobec Wydziału zachowywał rezerwę, gdyż był w ostrym i głośnym zatargu z Tełligą, najwplywowszym profesorem teologii. Zarówno Gładyszewicz jak i Gałęcki poprzestawali wobec Wydziału tylko na udzielaniu misji kanonicznych wykładowcom i pojawianiu się względnie przysyłaniu swych delegatów na sesje egzaminacyjne⁷⁰. Poza tym pozostawiali Wydział własnemu losowi. Nie troszczyli się również o wysyłanie na studia zagraniczne młodych księży, co mogłoby Wydziałowi zapewnić przyływ nowych sił naukowo-dydaktycznych i wpłynąć na przełamanie marazmu panującego tutaj od wielu lat. W sumie więc Wydział w omawianym okresie, tak ze względu na własną wewnętrzną sytuację, jak i warunki zewnętrzne, skazany był na zastój i skromną zaledwie vegetację.

II. STARANIA O PRZYWRÓCENIE PEŁNYCH PRAW AKADEMICKICH

Śledząc źródła archiwalne, zarówno wśród akt Senatu Akademickiego, jak też akt Wydziału Teologicznego⁷¹, napotyka się w latach 1849—1879 na szereg pism, świadczących o częstych zabiegach Wydziału i Senatu u władz nadrzędnych o zreorganizowanie fakultetu.

Zaledwie Wydział poczuł się nieco bezpieczniejszy po okresie obaw i niepewności co do swego istnienia, powstałych po likwidacji Wolnego Miasta i w związku z wprowadzeniem austriackich zmian w strukturze Uniwersytetu, a już 25.I.1850 r. zwrócił się do wiedeńskiego Ministerstwa Wyznań Religijnych

⁶⁹ L. Łętowski, dz. cyt., s. 276.

⁷⁰ *AUJ S II* 798: Urządzenie i porządek nauk Wydz. Teologicznego (zawiera pisma Konsystorza diecezji krakowskiej o delegowaniu przedstawiciela na sesje egzaminacyjne); *WT II* 52: fasc. Misje kanoniczne.

⁷¹ *AUJ S II* 798: Urządzenie i porządek nauk Wydz. Teologicznego; *WT II* 27: Organizacja Wydziału Teologicznego.

i Oświecenia z obszernym pismem w sprawie reorganizacji⁷². W piśmie tym Rada Wydziału postulowała zwiększenie liczby katedr z 4 istniejących do 7, przez podział katedry Pisma św. na katedry studium biblijnego Starego Testamentu i także studium Nowego Testamentu oraz przez wyłonienie z katedry dogmatyki osobnej katedry teologii moralnej, dotąd złączonych, a nadto utworzenie katedry historii Kościoła polskiego. Poszczególne postulaty były starannie uzasadnione. Wnosząc o utworzenie katedry historii Kościoła polskiego pisano: „Przecież naród polski uważany jako znakomita część katolickiego Kościoła, ma swoją przeszłość zaszczytną, ma swoje dzieje, wywierał dawniej znakomity wpływ na losy całego chrześcijaństwa, na cywilizację wszystkich ludów europejskich, miał swych męczenników, którzy nie tylko dla sprawy narodowej, ale i za religię krew swą przelewali. Duchowieństwo polskie na częstych synodach radziło nie tylko o przedmiotach z religią powiązanych, ale nadto wydawało ustawy przeważny wpływ na losy państwa i dobro całego narodu wspierające, miało w gronie swoim pod każdym względem znakomitych mężów, którzy zarówno radą jak i nauką przyczyniali się do świetności imienia polskiego. Edukacja młodzieży przez tyle wieków w ręku duchownych wyłącznie zostawała... Te okoliczności zasługują na utworzenie nowej katedry na Wydziale Teologicznym poświęconej historii Kościoła polskiego”⁷³. Równocześnie przesłano memoriał ułożony przez ks. Teligę, profesora wówczas historii powszechnej Kościoła, w którym ten argumentował za pilną potrzebą erygowania katedry historii Kościoła polskiego, przedkładając tę samą motywację. Przedstawił przy tym zagadnienia z historii Kościoła w Polsce, jakie miałby nowy profesor wykładać⁷⁴. W odpowiedzi Ministerstwo odpisało, że skoro na Wydziale jest tylko 9 studentów, nie widzi potrzeby powiększania liczby profesorów⁷⁵.

W latach 1850—1851 Wydział zabiegał o „przywrócenie właściwego stosunku do Seminarium duchownego diecezji krakow-

⁷² *AUJ* S II 798: Wydział Teologiczny do Min. Wyznań i Ośw., nr 166/1850 z 25.I.1850.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Tamże, Aneks do pisma nr 166/1850.

⁷⁵ Tamże, Pismo c.k. Komisji Gubern. nr 3285 z 30.IV.1850.

skiej”, czyli o uczęszczanie kleryków na wykłady uniwersyteckie⁷⁶, co — jak wiadomo — zostało zrealizowane w 1852 r. Inną troską Wydziału w tym czasie było odzyskiwanie prawa promowania doktorów, zawieszono wspomnianym wyżej dekretem cesarskim w 1847 r. W 1852 r. Wydział przesłał Ministerstwu petycję o cofnięcie zawieszono prawa nadawania stopnia doktorskiego. W odpowiedzi Ministerstwo odrzucając prośbę stwierdziło, że powodem zawieszenia promocji w 1847 r. była „niedostateczność Wydziału Teologicznego do nadawania stopni doktorskich” z racji niewystarczającej ilości katedr i że obecnie ta „niedostateczność” dalej ma miejsce⁷⁷.

W okresie obejmującym lata 1853—1860 Uniwersytet, pozbawiony autonomii, poddany był presji biurokracji austriackiej, która pragnęła uczynić z uczelni narzędzie germanizacji, toteż w tym czasie Wydział nie miał widoków na poprawę swej sytuacji. Jednak przy każdym rocznym sprawozdaniu ze swej działalności przesyłanym Ministerstwu ponawiał postulat powiększenia liczby katedr i przywrócenia prawa nadawania doktoratów. Pierwszy postulat zrealizowano częściowo w 1856 r., tworząc katedrę nadzwyczajną studium biblijnego Nowego Testamentu, jednakże resztę dezyderatów pomijano milczeniem odsyłając sprawozdania bez uwag⁷⁸.

Początek ery konstytucyjnej w 1860 r. sprawił, że Uniwersytet podniósł się z dotychczasowego upośledzenia naukowego i nalotu germanizacji. Dzięki wysiłkom rektora J. Dietla (1861/62) potrafił rozwinąć szeroki program twórczej pracy naukowej. Dietl zwrócił uwagę także na zły stan Wydziału Teologii i w piśmie do dziekana Teligi wyraził pragnienie, „aby ten Wydział Teologiczny do dawnej świetności przywrócić”, proponując jego profesorom, by wysunęli odpowiednie wnioski do Senatu Akademickiego⁷⁹. Mimo uchwał Senatu uczelni i petycji przesłanej do władz wyższych inicjatywa zasłużonego rektora nie przyniosła rezultatu.

⁷⁶ Tamże, Pismo Senatu Akadem. U.J. do Min. Wyzn. i Ośw. z 13.II. 1850 (tu również liczna korespondencja Wydziału Teologicznego U.J. w tej sprawie).

⁷⁷ Tamże, Pismo c.k. Komisji Gubern. nr 4140 z 25.III.1852.

⁷⁸ Tamże, WT II 27: Organizacja Wydz. Teologicznego, (korespondencja Wydziału z Min. Wyzn. i Ośw. z lat 1853—1860).

Nowe stadium starań Wydziału o przywrócenie pełnych praw akademickich rozpoczęło się z uzyskaniem przez Galicję autonomii. W 1869 r. Wydział zwrócił się do Namiestnictwa lwowskiego i wiedeńskiego Ministerstwa z dezyderatami odnośnie do pomnożenia katedr, przwrócenia doktoratów i zrównania profesorów teologii w poborach z ich świeckimi kolegami, gdyż dotąd otrzymywali płacę znacznie od nich niższą i nie mieli prawa do emerytury. Tym razem prośbę Wydziału poparł administrator diecezji krakowskiej bp A. Gałęcki, a całą sprawę podał do wiadomości publicznej na łamach „Czasu” ks. Jan Chęłmecki, katecheta gimnazjum św. Anny w Krakowie i poseł do sejmu galicyjskiego⁸⁰. Władze nadrzędne odpowiedziały, że postulaty Wydziału wtedy będą wzięte pod uwagę, gdy sprawa ostatecznego uregulowania diecezji krakowskiej zostanie załatwiona⁸¹. Właśnie bowiem rząd wiedeński przygotowywał nową cyrkumskrypcję tej diecezji i likwidację jej długoletniego wakansu⁸². W ten sposób diecezja, która głównie z przyczyn politycznych spadła do roli wikariatu apostolskiego, miała uzyskać obszerne terytorium i biskupa rezydencjalnego, co w konsekwencji miało korzystnie wpłynąć na sytuację Wydziału Teologicznego. Po przeprowadzeniu restauracji diecezji miano przystąpić do reorganizacji Wydziału Teologii, aby był w stanie kształcić zwiększone w przyszłości szeregi jej kleryków. Mimo że regulacja spraw diecezji krakowskiej przeciągała się, Wydział Teologiczny i Senat uniwersytecki dalej wspólnie domagały się „odpowiedniego urzędnika fakultetu teologicznego”, na co jednak Ministerstwo odpowiadało tak samo jak poprzednio, że to zależy od uprzedniego unormowania stosunków diecezji krakowskiej⁸³. W tej sytuacji namiestnik Galicji Agenor G o ł u c h o w s k i radził, aby Wydział Teologiczny uzasadnił w specjalnym piśmie, że jedna sprawa nie wymaga ko-

⁷⁹ Tamże, Rektor U.J. do Wydziału Teologicznego nr 18 z 12.II.1862; por. A. Chmiel, art. cyt., s. 118.

⁸⁰ J. Chęłmecki, *Prawo promowania na doktorów teologii przystępujące Wydziałowi Teologicznemu w Uniwersytecie Krakowskim*, Czas nr 275 z 1. XII.1869.

⁸¹ AUJ S II 798: Pismo Namiestnictwa lwowskiego z 29.X.1869.

⁸² B. Kumor, art. cyt., s. 349 n.

⁸³ AUJ S II 798: Senat Akademicki U.J. do Namiestnictwa 30.V.1872; Wyzn. i Ośw. do Senatu Akadem. U.J. 25.VI.1872.

niecznie załatwienia drugiej⁸⁴. Idąc za tą radą Wydział przygotował bardzo obszerny memoriał, zawierający sprawozdanie o obecnej i dawniejszej jego organizacji oraz program na przyszłość, ujęty w szeroko umotywowanych punktach. Memoriał poparł Senat Akademicki i przesłał suplikę do Namiestnictwa o polecenie go Ministerstwu we Wiedniu⁸⁵. W wymienionym memoriale Rada Wydziału dowodziła najpierw, że związek między Wydziałem a diecezją krakowską nie jest konieczny, ponieważ ten jest odrębną osobą moralną, a studiujący na nim uczniowie niekoniecznie muszą być związani z tą diecezją. Dalej proszono Ministerstwo, aby wyłączyło Wydział spod nadzoru Konsystorza diecezji krakowskiej, a poddało go tylko prawom państwowym, które uwzględniają przeciw jego katolicki charakter. W dalszych wnioskach postulowano utworzenie dwu nowych katedr, teologii moralnej i historii kościelnej, jako że są to przedmioty obowiązkowe; następnie powołania stałej docentury patrologii; podniesienia pensji profesorskich do wysokości płacy na innych wydziałach; dodatku aktywalnego do poborów, wzrastającego co 5 lat (jak to miało miejsce na pozostałych wydziałach); zatrudnienia dwóch adiunktów dla zastępowania profesorów w wypadku ich choroby; przywrócenia promocji doktorskich i powiększenia liczby słuchaczy teologii przez przeniesienie na Wydział krakowski trzech roczników Seminarium Duchownego diecezji tarnowskiej, co uzasadniono praktyką Wydziału lwowskiego i wiedeńskiego, gdzie skoncentrowano studia teologii z kilku seminariów nawet o różnych obrządkach⁸⁶.

Spodziewano się, że rychło nastąpi upragniona reorganizacja Wydziału, ale władze wiedeńskie dalej stały na stanowisku uprzedniego uregulowania sytuacji diecezji krakowskiej, a tego dokonano dopiero w latach 1879—1880, toteż od dawna ponawiane postulaty Wydziału doczekały się realizacji dopiero w 1880 r., gdy przy sprzyjających okolicznościach jeszcze raz wznowiono o to starania. Długoletnie wysiłki i zabiegi Wydziału o przywrócenie mu pełni praw akademickich i stworzenie

⁸⁴ Tamże, Namiestnictwo lwowskie do Senatu Akad. U.J. 25.VI.1872.

⁸⁵ Tamże, WT II 27: Wydział Teologiczny do Namiestnictwa lwowskiego 4.II.1873.

⁸⁶ Tamże.

warunków dla należytej działalności świadczą wymownie, że krytyczny stan, w jakim tkwił do 1880 r., nie wynikał tylko z jego winy, ale zależał w bardzo dużym stopniu od czynników zewnętrznych, które zbyt długo układały się niepomysłnie dla jego odrodzenia.

III. REORGANIZACJA WYDZIAŁU W 1880 R.

Pomyślnym faktem dla Wydziału pod koniec lat siedemdziesiątych było wejście do grona jego profesorów teologów nowej generacji, którzy reprezentowali dobre przygotowanie naukowe, świeże i szersze horyzonty myślowe zdobyte na uniwersytetach zagranicznych oraz zapal do pracy na niwie teologicznej. W 1876 r. starał się o uzyskanie katedry teologii pasterskiej, wakującej po przejściu ks. J. Wilczka na emeryturę, młody wykładowca tegoż przedmiotu w Seminarium Duchownym w Przemyślu, ks. J. Pelczar. Popierali go skutecznie rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Fryderyk Zoll, wpływowy poseł do Rady Państwa Ferdynand Weigel i prałat Albin Dunajewski, a więc ludzie, których interesowały losy Wydziału⁸⁷. Dnia 19. III. 1877 r. cesarz Franciszek Józef mianował Pelczara profesorem zwyczajnym historii kościelnej i prawa kanonicznego, na świeżo utworzonej katedrze tych przedmiotów⁸⁸. Natomiast katedrę teologii pasterskiej otrzymał w tym samym dniu inny wykładowca przemyskiego Seminarium, ks. Józef Krukowski, którego również chętnie chciano zatrudnić na Wydziale jako znanego już pastoralistę⁸⁹. Dnia 14. V. 1879 r. został mianowany profesorem zwyczajnym studium biblijnego Nowego Testamentu ks. Stanisław Spis, kapłan również diecezji przemyskiej; katedra tego przedmiotu wakowała od 1874 r.⁹⁰ W tym samym 1879 r. podjął wykłady teologii mo-

⁸⁷ J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 285.

⁸⁸ *AUJ WT II 67*: Katedra Historii Kościoła powszechnego; *Kronika U.J.*, s. 47; T. Glemma, *Ks. Józef Sebastian Pelczar jako profesor historii Kościoła na Uniwersytecie Jagiellońskim*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 4* (1957) s. 17 nn.

⁸⁹ *AUJ WT II 63*: Reskrypt Min. Wyzn. i Ośw. nr 4369 z 25.III.1877; *Kronika U.J.*, s. 47; J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 286; C. Lechicki, *Krukowski Józef*. W: *PSB*, t. 15 s. 398.

⁹⁰ *AUJ WT II 61*; Reskrypt Min. Wyzn. i Ośw. nr 7356 z 28.II.1879; *Kronika U. J.*, s. 47.

ralnej ks. Zygmunt Lenkiewicz, katecheta IV gimnazjum we Lwowie, który też habilitował się z tego przedmiotu na Wydziale krakowskim w 1880 r.⁹¹

Nowi profesorowie, szczególnie Pelczar i Krukowski, mający rzymskie doktoraty teologii i prawa kanonicznego i legitymujące się już pewnym dorobkiem naukowo-pisarskim, nie tylko nadawał się na profesora historii kościelnej i kanonistyki, ale jako ksiądz światły i gorliwy w sprawach rozwoju teologii, a także energiczny i roztropny działacz, stał się rychło szermierzem sprawy odrodzenia Wydziału. Krukowski nie miał wprawdzie stopnia doktorskiego, ale był człowiekiem utalentowanym i autorem ogólnie znanego podręcznika teologii pastoralnej, za który w 1878 r. otrzymał doktorat honorowy na Wydziale Teologii uniwersytetu lwowskiego⁹².

Szczególnie Pelczar, nastawiony praktycznie, zaczął się krzątać koło nawiązania dobrych stosunków z profesorami świeckimi, zwłaszcza z bardziej wpływowymi, celem pozyskania ich pełniejszego poparcia dla spraw Wydziału. Jak bowiem już wspomniano, w tym czasie trwał ostry zatarg między profesorami teologii a Senatem uniwersyteckim o to, że Senat wbrew przywilejom Wydziału Teologicznego dał prezentę na probostwo kolegiaty akademickiej św. Anny w Krakowie, ks. Julianowi Bukowskiemu, kapłanowi spoza fakultetu⁹³.

Wreszcie nadeszła chwila restauracji diecezji krakowskiej. W niedzielę 8. VI. 1879 r. odbyła się konsekracja i ingres do katedry na Wawelu bp. Albina Dunajewskiego. Tak więc po 44 latach wakansu na stolicy św. Stanisława objął rządy diecezji biskup rezydencjalny. W obrzędach tych wziął udział Senat uniwersytecki z rektorem Józefem Szujskim na czele⁹⁴. W następnym roku poszerzono wydatnie obszar biskupstwa krakowskiego przez przyłączenie kilku dekanatów wydzielonych z diecezji tarnowskiej⁹⁵, co korzystnie wpłynęło na wzrost liczby słuchaczy Wydziału.

⁹¹ *AUJ* WT II 66; Reskrypt Min. Wyzn. i Ośw. nr 7648 z 28.V.1880; *Kronika U.J.*, s. 48; W. Wicher, art. cyt., s. 133.

⁹² C. Lechowski, art. cyt., s. 398.

⁹³ *Kronika U.J.*, s. 47.

⁹⁴ *Czas* nr 131 z 10.VI.1879.

⁹⁵ B. Kumor, art. cyt., s. 350.

Skoro sprawa diecezji krakowskiej, od której stale uzależniano reorganizację Wydziału, została załatwiona, nadeszła pora na pełną realizację obietnic odnośnie do fakultetu teologicznego. Podjęto na nowo starania wysyłając pisma do lwowskiego Namiestnictwa i wiedeńskiego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia oraz deputację do Rady Państwa, w czym zasłużył się rektor Szujski⁹⁶. Dodatkową okolicznością sprzyjającą sprawie Wydziału była planowana na jesień 1880 r. podróż cesarza Franciszka Józefa do Galicji, przed którą starano się załatwić co pilniejsze postulaty instytucji tego kraju. Istotnie tuż przed wspomnianą podróżą cesarz dekretem z 15. VIII. 1880 r. dokonał oczekiwanej reorganizacji Wydziału⁹⁷. Dekret postanawiał utworzenie dwóch nowych katedr: katedry zwyczajnej teologii moralnej i katedry nadzwyczajnej prawa kanonicznego, następnie przywracał Wydziałowi prawo nadawania stopni doktorskich, przyznawał profesorom pensję równą ich świeckim kolegom (1800 złr. rocznie zamiast dotychczasowej płacy 1400 złr.) oraz dodatek aktywalny (480 złr. rocznie) wzrastający co 5 lat, a także prawo do pełnej emerytury. Należy dodać, że zarządzenie z 18. V. 1881 r. odejmowało emeryturę tym profesorom, którzy by przyjęli jedno z probostw prezenty uniwersyteckiej⁹⁸. Sam fakt przywrócenia pełnych praw akademickich i powiększenia liczby katedr miał dla Wydziału znaczenie przełomowe, ale był dopiero warunkiem wstępnym odnowienia jego działalności i podniesienia znaczenia jako ważnego ośrodka myśli teologicznej oraz w pewnym sensie dorównania innym wydziałom Uniwersytetu Jagiellońskiego, które już około 1870 r. osiągnęły wysoki poziom pracy.

Przeprowadzenie upragnionej od dawna reorganizacji Wydziału zachęciło jego profesorów do starań o rewindykację praw kanoników akademickich w Kapitulę katedry krakowskiej. Uniwersytet Jagielloński bowiem miał prawo prezenty na 4 kanonie gremialne dla kandydatów spośród profesorów

⁹⁶ *Kronika U.J.*, s. 30; [J. Krukowski], *Karta do historii nowszej epoki fakultetu teologicznego w Krakowie*, Przegląd Kościelny 4 (1883) s. 299 n.

⁹⁷ *AUJ S II* 798: Reskrypt Min. Wyzn. i Ośw. nr 13220 z 20.VIII.1880; *Kronika U.J.*, s. 47 n. W. Bartel, art. cyt., s. 407.

⁹⁸ *Kronika U.J.*, s. 48.

Wydziału Teologicznego⁹⁹. Ten patronat wywodzący się jeszcze z przywilejów nadanych Akademii Krakowskiej w XV w. przez biskupów krakowskich Piotra Wysza i Wojciecha Jastrzębca był wprawdzie wykonywany, ale kanonicy kolekcji uniwersyteckiej, zwani potocznie akademickimi, nie mieli w omawianym okresie żadnych praw i obowiązków w Kapitulie, poprzestając jedynie na tytule i stroju kanonickim. Wzięło się to z dyspensy od obowiązków kapitułnych, jakich udzielił kanonikom akademickim dekret rzymskiej Kongregacji Konsystorialnej z 10. V. 1859 r., spowodowany prośbą Kapituły o supresję tych kanonii, które utraciły uposażenie¹⁰⁰. Profesorowie Wydziału mianowani kanonikami po 1859 r., a więc F. Sosnowski, prepozyt kolegiaty św. Anny, kanonik od 1866 r., następnie J. Wilczek, prepozyt kolegiaty św. Floriana, kanonik od 1867 r., oraz J. Drożdżewicz, prepozyt parafii św. Mikołaja, kanonik od 1873 r., jako zajęci nie tylko wykładami, ale również obowiązkami proboszczowskimi, rezydujący na dodatek przy swych kościołach, nie pilnowali swoich praw i powinności w Kapitulie. Wskutek tego, jak i rozszerzającej interpretacji wspomnianego dekretu z 1859 r., w gronie kanoników mianowanych przez biskupa wyrobiło się z czasem przekonanie, że kanonicy akademicy są, mimo instytucji i instalacji, kanonikami niejako tylko honorowymi¹⁰¹. W 1881 r. kanonie patronatu uniwersyteckiego zajmowali: ks. Drożdżewicz, ks. Pelczar i ks. Spis¹⁰². Natomiast czwarta kononia akademicka wakowała. Wprawdzie Senat uniwersytecki dał na nią prezentę ks. Krukowskiemu już 20. XI. 1880 r., ale biskup Dunajewski prezenty nie przyjął, gdyż prezentowany mu się naraził, zabiegając wbrew biskupiemu życzeniu o parafię św. Floriana, należącą do patronatu uniwersyteckiego¹⁰³. Na tym tle powstał spór, a następnie głośny proces o prawa kanoników akademickich.

⁹⁹ S. Spis, *Uwagi o kanonikach akademickich kapituły krakowskiej*, Kraków 1913 s. 15 n.; T. Glemma, dz. cyt. s. 66.

¹⁰⁰ *AKK Acta actorum Capituli 1854* (tekst dekretu ingrosowany do akt kapitułnych, ss. nieliczb.); S. Spis, dz. cyt., s. 19.

¹⁰¹ S. Spis, dz. cyt., s. 16.

¹⁰² *Elenchus Venerabilis Cleri tam saecularis quam regularis Dioeceseos Cracoviensis, Cracoviae 1881* s. 4.

¹⁰³ J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 290.

Dnia 4. XI. 1881 r. kanonicy akademicy Pelczar i Spis wnieśli do Kapituły podanie podpisane przez wszystkich profesorów Wydziału, w którym zrzekli się dyspensy udzielonej kanonikom-teologom przez znany już dekret Kongregacji Konsystorialnej z 1859 r. i żądali przyznania im wszystkich praw i obowiązków posiadanych przez kanoników wolnej nominacji biskupiej¹⁰⁴. Domagali się więc przyznania im domów kapitulnych i mieszkania w nich, udziału w sesjach kapitulnych zwyczajnych i nadzwyczajnych, prawa celebrowania przed wielkim ołtarzem w katedrze, precedencji przed kanonikami kolacji biskupiej po nich instalowanymi. Ze swej strony zobowiązali się do rezydencji, nie licząc należnych urlopów, do udziału w hebdomadach i codziennych nabożeństwach kapitulnych, a w związku z tym pobierania dziennych dystrybucji oraz, już ponad wymagania statutów kapitulnych, zadeklarowali, iż będą głosić kazania w katedrze w święta I klasy¹⁰⁵. Kapituła odrzuciła żądania profesorów i równocześnie odwołała się do biskupa Dunajewskiego przedstawiając ich podanie, a także swoje racje w specjalnym piśmie. Biskup nie chciał rozstrzygać tej kwestii, ale obiecał, że ją przedstawi jako dubium w sprawozdaniu dla Kurii Rzymskiej w czasie najbliższej podróży ad limina¹⁰⁶. W tej sytuacji księża Pelczar i Spis wnieśli 7. XII. 1881 r. podanie do Kongregacji Soboru o przyznanie im w kapitule wszystkich praw, jakie mają kanonicy nominacji biskupiej, ale Kongregacja tej sprawy nie załatwiła¹⁰⁷. W ten sposób rozpoczął się dwuletni proces w Rzymie, w którym z jednej strony występowali wspomniani kanonicy akademicy Pelczar i Spis, a z drugiej członkowie kapituły pochodzący z nominacji biskupiej, przedkładając przez adwokatów swe racje i dokumenty. Kanonik akademicki i profesor Drożdżewicz nie przyłączył się do tego procesu, ponieważ jako prepozyt parafii św. Mikołaja, obowiązany do rezydencji przy swym kościele, nie był zainteresowany w uzyskaniu pełnych praw w kapitule.

¹⁰⁴ AKK Acta actorum Capituli 1881 s. 200; J. Pelczar, *Autobiografia* art. cyt., s. 292.

¹⁰⁵ Tamże.

¹⁰⁶ AKK Acta actorum Capituli 1881, s. 202—208.

¹⁰⁷ S. Spis, dz. cyt., s. 17.

¹⁰⁸ Tamże, s. 5 n.; AKK Acta actorum Capituli 1884 s. 268 n. *Kronika U.J.*, s. 49; J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 292.

Proces, budzący głośnie echa w sferach uniwersyteckich i kościelnych Krakowa, zakończył się wyrokiem Kurii Rzymskiej wydanym 1. XII. 1883 r., który przyznał pełne prawa kanonikom akademickim¹⁰⁸. Do zwycięstwa kanoników patronatu uniwersyteckiego przyczynił się najwięcej swym znawstwem prawa kościelnego i obrotnością ks. Pelczar, podówczas rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego (1882/83).

Przywrócenie kanonikom akademickim praw w Kapitulie katedralnej krakowskiej w 1883 r. łączy się z reorganizacją Wydziału dokonaną przez władze państwowe w 1880 r., ponieważ jedno i drugie stanowi element tego samego wysiłku, dzięki któremu Wydział odzyskał swą pozycję¹⁰⁹.

IV. NOWI PROFESOROWIE

Reorganizacja Wydziału dokonana w 1880 r. nie stanowiła, rzecz jasna, jego pełnego odrodzenia. Trudniejszym i dłuższym etapem w dziele odnowy było pozyskanie dla Wydziału nowych sił profesorskich, reprezentujących odpowiedni poziom naukowy. Z początkiem roku akad. 1880/81 były obsadzone następujące katedry: dogmatyki fundamentalnej i specjalnej zajmowana przez Czerlunczakiewicza, studium biblijne Starego Testamentu piastowana przez Drożdżewicza, studium biblijnego Nowego Testamentu kierowana przez Spisa, teologii pasterskiej będąca w rękach Krukowskiego. Nowo utworzona katedra prawa kanonicznego była nieobsadzona, podobnie katedra teologii moralnej. Katedra historii kościelnej, która się wy-

¹⁰⁹ Wprawdzie Pelczar i Spis weszli w prawa kanoników, ale dalsze nominacje na kanonie kolacji uniwersyteckiej uległy wstrzymaniu, gdyż bp Dunajewski dążył do zniesienia tego patronatu. W 1888 r. uzyskał on w Kurii Rzymskiej decyzję, że biskup ma obsadzać kanonie akademickie, ilekroć w Senacie Akademickim są akatolicycy profesorowie, ale wyrok ten wobec sprzeciwu Uniwersytetu nie został ogłoszony, a cała sprawa znalazła się w impasie (por. J. Pelczar, *Krótką kroniką mojego życia*, art. cyt., s. 102 n. S. Spis, dz. cyt., s. 45, przypis 1). Kwestia ta stała na porządku dziennym w 1899 r., kiedy ówczesny biskup krakowski Jan Puzyna rozpoczął starania o supremację kanonii nie mających wsi prebendalnych. Wówczas rozstrzygnięto także sprawę kanonii akademickich. Mianowicie cesarz Franciszek Józef na podstawie porozumienia ze Stolicą dekretem z 5 XII 1900 r. zniósł dwie kanonie akademickie, zachowując jednak dalej Uniwersytetowi Jagiellońskiemu prawo prezenty na pozostałe dwie kanonie (Por. AKK Akta luźne: Reskrypt Prezydium Namiestnictwa we Lwowie dla Ordynariatu Diecezji Krakowskiej, nr 76)

emancypowała przez utworzenie osobnej katedry nadzwyczajnej prawa kanonicznego, była obsadzona przez Pelczara. Ponadto Wydział starał się o utworzenie katedry filozofii chrześcijańskiej¹¹⁰. Również profesorowie starej generacji, Drożdziejewicz i Czarlunczakiewicz, mieli niebawem opuścić Wydział, szukano więc na ich miejsce odpowiednich kandydatów. Najwięcej pracował nad tym Pelczar, znajdując poparcie wielu czynników, w tym także biskupa Dunajewskiego¹¹¹.

Poważny przełom dokonał się na Wydziale w czerwcu 1881 r., gdy po twardej walce ze starymi profesorami, Czerlunczakiewiczem i Drożdziejewiczem, po kilkakrotnym głosowaniu został obrany dziekanem ks. J. S. Pelczar¹¹². Nowy dziekan doprowadził powoli do tego, że Czerlunczakiewicz i Drożdziejewicz przeszli w stan spoczynku¹¹³. Nie szybko jednak znaleziono odpowiednich kandydatów na ich miejsce. Wykłady dogmatyki po Czarlunczakiewiczzu objął na przeciąg 4 lat jako suplent ks. dr Emil Lamboy ze Lwowa¹¹⁴, a przedmioty wykładane przez Drożdziejewicza, z braku wykładowcy, podzielili między siebie zastępczo inni profesorowie Wydziału¹¹⁵. Ks. Pelczar, pragnąc mieć większy wpływ na urobienie duchowe studentów, przeszedł w 1882 r. na katedrę teologii pasterskiej¹¹⁶, którą musiał opuścić ks. Krukowski, gdy przyjął probostwo św. Floriana, ponieważ Ministerstwo nie zgodziło się w tym wypadku

pr. z 14. I. 1901; tekst reskryptu podaje: S. Spis, dz. cyt., s. 7). Sprostować więc należy zdanie B. Kumora, art. cyt., s. 352, że „16.X.1900 pap. Leon XIII, w ramach uroczystości 500-lecia odnowienia Uniwersytetu Krakowskiego, nadał temuż Uniwersytetowi przywilej mianowania 2 kanoników gremialnych spośród profesorów Wydziału Teologicznego” W istocie było to tylko potwierdzenie istniejącego przywileju.

¹¹⁰ AUJ WT II 27: Organizacja Wydz. Teologicznego; *Kronika U.J.*, s. 48 n.

¹¹¹ T. Glemma, Ks. Józef Sebastian Pelczar jako profesor, art. cyt., s. 18; J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 287.

¹¹² AUJ WT II 68: Protokół wyboru dziekana Wydziału 24 VI 1881, J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 291.

¹¹³ AUJ WT II 65: Reskrypt Min. Wyzn. i Ośw. nr 40047 z 21.VI.1882; *Kronika U.J.*, s. 48 n. J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 291.

¹¹⁴ AUJ WT II 65: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 13329 z 20.VIII.1882; *Kronika U.J.*, s. 48.

¹¹⁵ *Kronika U.J.*, s. 49.

¹¹⁶ AUJ WT II 52: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 8598 z 27.V. 1882; *Kronika U.J.*, s. 48; J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 290.

na kumulację obowiązków profesora i proboszcza¹¹⁷. Pozostałą po Pelczarze katedrę historii Kościoła otrzymał ks. Władysław Chotkowski, z Wielkopolski. Chotkowski, mimo że nia miał obywatelstwa austriackiego, na podstawie bardzo pochlebnej opinii Wydziału krakowskiego, w której wzięto pod uwagę jego studia w Rzymie i Monasterze oraz dotychczasową działalność publicystyczną i naukową, został mianowany 1. X. 1882 r. profesorem zwyczajnym historii kościelnej¹¹⁸.

Do 1880 r. nie było na Wydziale Teologicznym wykładów filozofii chrześcijańskiej, tymczasem Leon XIII encykliką *Aeterni Patris* z 4. VIII. 1879 r. zalecił fakultetom teologicznym i seminarium duchownym studium filozofii św. Tomasza z Akwinu. Wydział krakowski naśladując uniwersytety katolickie wysłał z tej okazji do Ojca św. adres dziękczynny, a w kwietniu 1880 r. uchwalił zaprowadzić u siebie wykłady filozofii neoscholastycznej¹¹⁹. W maju 1881 r. przedstawiono Ministerstwu na docenta tego przedmiotu ks. Zygmunta Goliana, b. profesora dogmatyki fundamentalnej Akademii Duchownej w Warszawie, który jednak nie otrzymał zatwierdzenia¹²⁰. Tymczasem Golian prowadził wykłady tego przedmiotu w Seminarium Duchownym, gdzie Dunajewski zorganizował studium filozofii, skoro na Wydziale nie mogło na razie znaleźć miejsca. Myślano jednak o nowym kandydacie na przyszłą katedrę filozofii chrześcijańskiej. Sam Dunajewski zwrócił uwagę na uczonego zmartwychwstańca, Stefana Zachariasza Pawlickiego, wicerektora Kolegium Polskiego w Rzymie¹²¹, a przed kapłaństwem docenta filozofii w Szkole Głównej w Warszawie¹²². Pawlicki podjął wykłady filozofii chrześcijańskiej z początkiem r. akad. 1882/83 jako profesor tytular-

¹¹⁷ *AUJ* WT II 52: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 8598 z 27.V.1882; *Kronika U.J.*, s. 48 C. Lechicki, art. cyt., s. 399.

¹¹⁸ *AUJ* WT II 52: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 11441 z 12.VII.1882; *Kronika U.J.*, s. 48; T. Głe m m a, *Chotkowski Władysław*. W: *PSB*, t. 3 s. 431.

¹¹⁹ *Kronika U. J.*, s. 48; *Katedra Filozofii św. Tomazsa z Akwinu*, *Przegląd Lwowski* 10 (1880) z. 5 s. 299.

¹²⁰ Tamże.

¹²¹ Por. P. Semenenko, *Dziennik*, Wyd. E. Elter, W: *Sacrum Poloniae Millennium*, t. 2, Rzym 1955 s. 416.

¹²² Por. H. Barycz, *Stefan Pawlicki. Studia i docentura warszawska*, *Życie i Myśl* 3 (1952) nr 7—9 s. 326—329.

ny, a po utworzeniu w 1884 r. katedry tego przedmiotu jako profesor zwyczajny¹²³. Zaangażowanie na Wydział Krakowski Pawlickiego, który dał się poznać w Rzymie jako wybitny umysł głosząc cykle wykładów w tamtejszych towarzystwach naukowych, pochwalił sam papież Leon XIII w liście do bp. Dunajewskiego, podnosząc wysoko wiedzę tego filozofa¹²⁴.

Rozglądano się także usilnie za fachowcami potrzebnymi dla obsadzenia pozostałych wolnych katedr. Kandydata na profesora nauk biblijnych Starego Testamentu upatrzono w 1883 r. w Warszawie w osobie ks. Władysława Knapińskiego, który wyróżnił się szeregiem artykułów z bibliistyki w Encyklopedii Kościelnej ks. M. Nowodworskiego i w czasopismach. Knapiński jednak dopiero po 4 latach zdecydował się przenieść do Krakowa¹²⁵. Mianowany został profesorem zwyczajnym Starego Testamentu 14. XI. 1887 r., ale miał trudności z uzyskaniem paszportu na wyjazd do Galicji i podjął wykłady na Wydziale z półrocznym opóźnieniem, w marcu 1888 r.¹²⁶ Jeszcze w 1884 r. profesorem nadzwyczajnym prawa kanonicznego został ks. dr Tadeusz Gromnicki ze Lwowa¹²⁷. Do tego czasu dyscyplinę tę wykładał suplent ks. dr Wojciech Gac (od 1880 r.). W 1887 r. katedrę dogmatyki specjalnej (wykłady dogmatyki fundamentalnej powierzono wcześniej Pawlickiemu) otrzymał jezuita o. dr Marian Morawski¹²⁸, redaktor „Przeglądu Powszechnego”, którego zalecił bp. Dunajewski¹²⁹. Dodać trzeba, że wykłady katechetyki i metodyki prowadzone były przez kontraktowego wykładowcę ks. Wacława Cholewińskiego, gdyż nie było katedry tej specjalności¹³⁰.

Tak więc po zajęciu katedry przez Morawskiego i podjęciu wykładów przez Knapińskiego, który ze zwłoką przybył do

¹²³ AUJ WT 67: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 11851 z 15.VIII.1882; Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 4031 z 18. II. 1883.

¹²⁴ AKK Papiery Dunajewskiego, t. 1 (Leon XIII do Dunajewskiego, 13.II.1883).

¹²⁵ C. Lechicki, *Knapiński Władysław*. W: *PSB*, t. 13 s. 106.

¹²⁶ AUJ WT II 60: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 12291 z 30.XI.1887; Knapiński do Dziekanatu Wydz. Teologicznego 30.XII.1887.

¹²⁷ Tamże, WT II 69: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 10129 z 10.VI.1884; por. A. Petrańi, dz. cyt., s. 175.

¹²⁸ AUJ WT II 65: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 32972 z 14.IX.1887.

¹²⁹ Tamże, Dunajewski do Namiestnictwa lwowskiego, 28.VII.1887.

¹³⁰ *Kronika U.J.*, s. 46.

Krakowa, wszystkie katedry były obsadzone. W ciągu kilku lat, dzięki odwołaniu się do sił zamiejscowych zdołano szczęśliwie powierzyć poszczególne przedmioty wybitnym fachowcom, którzy swą działalnością naukowo-dydaktyczną wysoko podnieśli poziom Wydziału.

V. ROZWÓJ WYDZIAŁU W LATACH 1880—1890

Samo tylko wyliczenie nazwisk profesorów Wydziału i zajmowanych przez nich katedr stanowi rys zbyt schematyczny, aby posłużyć mogło do choćby szkicowego nakreślenia działalności oraz rozwoju tego ośrodka nauki teologicznej w latach osiemdziesiątych XIX stulecia. Toteż zostawiając chwilowo inne współczynniki rozwoju fakultetu na boku trzeba podać najpierw kilka uwag na temat osiągnięć naukowych poszczególnych profesorów, gdyż ich indywidualność naukowa i dorobek w tym zakresie grały szczególnie ważną rolę tak w formowaniu studentów — przyszłych duszpasterzy, jak i w pielęgnowaniu samej nauki teologicznej. Chociaż każdy z tych uczonych zasługuje na osobne studium ze strony znawców odpowiednich dyscyplin teologicznych i ich historii, tutaj z konieczności podyktowanej ramami artykułu i brakiem opracowań szczegółowych ograniczyć się trzeba jedynie do skrótowego ich przypomnienia.

Wśród członków Wydziału w omawianym obecnie okresie na pierwsze miejsce wybiła się wybitna osobowość filozofa i teologa ks. S. Z. Pawlickiego, autora kilkudziesięciu ściśle naukowych, samodzielnych rozpraw historyczno-filozoficznych i apologetycznych. Własnego systemu filozoficznego nie stworzył, ale w sposób twórczy pogłębił poglądy A. Schopenhauera. Najwięcej interesował się historią filozofii antycznej i w tym zakresie był niezwykle erudytą, chociaż zajmował się też nowymi prądami filozoficznymi, zwłaszcza pozytywizmem, którego okazał się wnikliwym krytykiem. Natomiast niewiele interesował się neoscholastyką. Był na gruncie polskim pionierem naukowej apologetyki. Znany był też jako świetny dydaktyk. Dbał o wysoki poziom swych wykładów filozofii i dogmatyki fundamentalnej, o czym świadczy znaczna liczba litografowa-

nych skryptów jego prelekcji. Będąc znakomitym humanistą nowożytnym oraz członkiem wielkiej erudycji i kultury imponował świeckim profesorom, toteż w 1894 r. przeszedł na katedrę filozofii na Wydziale Filozoficznym. Pawlicki jako świetny mówca, znający doskonale kilka języków zachodnio-europejskich, bywał wysyłany z ramienia Uniwersytetu na jubileusze zagranicznych uniwersytetów i zjazdy międzynarodowe filozofów, gdzie godnie reprezentował naukę polską¹³¹.

Innym znanym autorem i wyróżniającym się profesorem Wydziału był jezuita M. Morawski, syn głośnego ks. Wojciecha Morawskiego (wyświęconego po owdowieniu), wykładowca dogmatykę specjalną. Zdobył szeroki rozgłos jako autor *Wieczorów nad Lemanem* i innych książek dogmatyczno-apologetycznych. Obdarzony talentem literackim był dobrym pisarzem, natomiast w swych pracach apologetycznych nie uchodzi za oryginalnego, wzorował się bowiem częściowo na dziełach bp. E. Bougaud. Morawski należał do pierwszych, wybitniejszych znawców neotomizmu w Polsce, interesowała go też problematyka ogólnofilozoficzna, przyrodnicza i etyczno-prawna¹³².

Bardzo zasłużonym profesorem Wydziału był ks. Pelczar, późniejszy bp przemyski, który przysporzył polskiej literaturze szereg książek z zakresu prawa kanonicznego, historii kościelnej, teologii praktycznej i escetyki. W pracach swych okazał się sumiennym badaczem, ale w dziełach z zakresu historii Kościoła nie stanął na zbyt wysokim poziomie, gdyż brakowało mu właściwego wykształcenia metodologicznego, którego nie otrzymał w czasie studiów rzymskich. W swoich książkach Pelczar miał na uwadze szczególnie cele praktyczne, toteż dobrze się zasłużył jako popularny pisarz ascetyczny. Na Wy-

¹³¹ Zob. F. Gabryl, *Polska filozofia religijna w wieku XIX*, t. 2, Warszawa 1914 s. 235—256; A. Kadler, *Stefan Pawlicki, Przyczynek do dziejów filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim*, Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU 51 (1950); W. Rubczyński, *Stanowisko filozoficzne X. Stefana Pawlickiego*, Kraków 1918; A. Klawek, *Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce*, Kraków 1958 s. 30.

¹³² Por. S. Tuszowski, *O. Marian Morawski 1845—1901*, Kraków 1932 s. 229—289; F. Gabryl, dz. cyt., s. 256—289; J. Majkowski, *Filozofia religii O. Mariana Morawskiego*, Przegląd powszechny 234 (1952) s. 142—156; A. Klawek, dz. cyt., s. 29 n.

dziale prowadził ożywioną działalność organizacyjną, o której już wyżej wspomniano. Pelczar był również głośnym kaznodzieją, który większość swych mów wydał drukiem¹³³.

Ożywioną działalność naukowo-pisarską przejawiał historyk Chotkowski, który unaukowił studium historii kościelnej na Wydziale krakowskim i był autorem szeregu cenionych źródłowych dzieł historycznych. Był także Chotowski uznanym mówcą zwłaszcza pogrzebowym i nader czynnym posłem do Rady Państwa¹³⁴.

Pozostali profesorowie nie byli już indywidualnościami tej miary co wymienieni wyżej, niemniej zdobyli znaczne zasługi na polu nauki teologicznej. Kanonista T. Gromnicki opublikował cenne prace z zakresu historii prawa kanonicznego w Polsce¹³⁵. Biblista W. Knapiński był ultrakonserwatywnym egzegetą zwalczając poglądy F. Hummelauera; poza rozprawką przeciwko tej teorii o formacji Pentateuchu (Warszawa 1903) ogłosił szereg studiów i artykułów zwłaszcza dotyczących historii Kościoła pod zaborem rosyjskim¹³⁶. Drugi biblista S. Spis, wykładający egzezę Pisma św. Nowego Testamentu, pozostawił kilka drobnych prac z zakresu swej specjalności¹³⁷. Moralista Z. Lenkiewicz oddawał się głównie działalności dydaktycznej, natomiast nie wzbogacił polskiej literatury teologicznej¹³⁸.

Pojawienie się na katedrach Wydziału krakowskiego szeregu wybitnych indywidualności, uzdolnionych i pracowitych twórców i badaczy, w dużym stopniu oddziało na poziom naukowy fakultetu i podniosło jego prestiż. Przy tym zaistniały dalsze czynniki rozwoju Wydziału. Szczególnie ważnym było powiększenie liczby jego słuchaczy, gdyż ich szczupła ilość była

¹³³ A. Klawek, dz. cyt., s. 34; T. Glemma, Ks. Józef Seb. Pelczar jako profesor, art. cyt., s. 19 n.; bibliografię Pelczara podał J. Barwe wstępie do: J. Pelczar, *Autobiografia*, art. cyt., s. 216—265.

¹³⁴ T. Glemma, *Chotkowski Władysław*, art. cyt., s. 431.

¹³⁵ Działalność naukową Gromnickiego skreślił A. Petroni, dz. cyt., s. 175 n.; por. J. Krzemieniecki, *Gromnicki Tadeusz*, W: *PSB*, t. 8 s. 633. n.

¹³⁶ A. Plawek, dz. cyt., s. 28; C. Lechicki, *Knapiński Władysław*, art. cyt., s. 106.

¹³⁷ Por. J. Archutowski, *Spis Stanisław ks.* W: *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. 37—38, Warszawa 1813 s. 32 n.

¹³⁸ Wichner, art. cyt., s. 133.

dotąd stałą bolączką Wydziału. Otóż po restauracji diecezji krakowskiej liczba studentów wzrosła dziesięciokrotnie. Dzięki odzyskaniu prawa promocji rosła nowa kadra naukowców. Pierwszy doktorat na Wydziale, po 28 latach przerwy, uzyskał 7. XI. 1884 r. ks. Antoni Trznadel, wykładowca dogmatyki w Seminarium diecezjalnym w Przemyślu, późniejszy profesor teologii moralnej na Wydziale krakowskim, na podstawie rozprawy *De veritate et essentia Sacrificii Missae*¹³⁹. Promotorem przewodu doktorskiego był ks. Spis, a ta pierwsza promocja na odrodzonym z upadku Wydziale Teologicznym miała uroczysty przebieg, uświetniona pięknym przemówieniem aktualnego dziekana Wydziału, ks. Pelczara¹⁴⁰. Do 1890 r. włącznie doktoryzowało się na Wydziale jeszcze dwóch teologów¹⁴¹. Powoli doszło i do pierwszych w tym okresie habilitacji. W r. akad. 1889/90 miały miejsce dwie habilitacje (o habilitacjach wcześniejszych ks. Drożdżewicza i ks. Lenkiewicza była już mowa): ks. Eustachego Skrochowskiego, eks-zmartwychwstańca, późniejszego profesora historii Kościoła na Wydziale lwowskim, w zakresie historii, estetyki i liturgii chrześcijańskiej, oraz ks. Józefa Bilczewskiego, późniejszego profesora Wydziału lwowskiego i arcybiskupa lwowskiego obrz. łac., z teologii fundamentalnej¹⁴². Dowodem rozwoju życia naukowego na Wydziale było utworzenie za zgodą Ministerstwa dwóch seminariów naukowych. Pierwsze seminarium założył w wymienionym roku profesor filozofii i teologii fundamentalnej Pawlicki, drugie zaczął prowadzić ks. Chotkowski, profesor historii Kościoła¹⁴³.

Tak więc w okresie od 1880 do 1890 r. zreorganizowany Wydział rozwinął się pod każdym względem, dorównując w ruchu naukowym innym wydziałom swego Uniwersytetu i stając się bardzo ważnym ośrodkiem nauki teologicznej na ziemiach polskich.

¹³⁹ K. Lewicki, *Wykaz promowanych na Wydziale Teologicznym U.J. w latach 1796—1936*, *Nasza Przeszłość* 7 (1958) s. 313.

¹⁴⁰ *Kronika U. J.*, s. 49; J. Pelczar, *Autobiografia* art. cyt. s. 296.

¹⁴¹ K. Lewicki, art. cyt., s. 314.

¹⁴² *Sprawozdanie Rektora U.J. za r. szk. 1889/90*, Kraków 1890 s. 26; K. Michalewska, art. cyt., s. 98 n.

¹⁴³ *AUJ S II* 798: Reskr. Min. Wyzn. i Ośw. nr 24169 z 10.III.1888; *Sprawozdanie Rektora U.J. za r. 1887/88*, s. 8.

ZAKOŃCZENIE

Na losach Wydziału Teologicznego, podobnie jak i na sytuacji całego Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie porozbiorowym, odbiły się wyraźnie czynniki polityczne. Po włączeniu Krakowa w 1846 r. do zaboru austriackiego najstarsza polska wyższa uczelnia poddana została wielu ograniczeniom ze strony zaborcy i skazana na bardzo zawężoną działalność. Samo istnienie Wydziału było wtedy początkowo zagrożone i dopiero połączenie ze studium teologicznym Seminarium diecezjalnego w 1852 r. dało mu nieco pewniejsze warunki bytu i działania. Ze względu jednak na niewielką ilość kleryków, odebranie praw nadawania doktoratów w 1847 r., ograniczenie liczby katedr do 4 tylko, obniżenie płac profesorskich, Wydział skazany był prawie na vegetację. Nawet gdy sam Uniwersytet, w latach sześćdziesiątych XIX w. w dobie konstytucyjnej, a jeszcze bardziej po 1870 r. za czasów autonomii Galicji, wyzwolił się z austriackich okowów i podniósł rychło z upadku, stając na wysokim poziomie i zyskując charakter czołowej uczelni narodowej, sytuacja Wydziału Teologicznego nie szybko uległa poprawie. Było to skutkiem naturalnego i prawnego powiązania z diecezją krakowską, która wówczas razem ze swymi instytucjami, także z powodów politycznych, znajdowała się w stanie niemal szczątkowym. To uwarunkowanie zaważyło szczególnie wyraźnie na losach Wydziału.

Badając dzieje wewnętrzne Wydziału w latach 1849—1890 łatwo dostrzec, że okres ten dzieli się na dwa etapy o bardzo różnym charakterze. Lata 1849—1879 stanowią trudny okres w historii Wydziału nacechowany niskim poziomem nauczania i ogólną stagnacją, przy czym jego rola była niewystarczająca nawet w zakresie czysto lokalnym. Objawiała się jednak i wtedy wola trwania, a nawet przełamania marazmu, co znajdowało swój wyraz w znawianiu zabiegów o przywrócenie pełnych praw akademickich. Drugi etap, obejmujący lata 1880—1890, jest czasem odrodzenia Wydziału z długoletniego upadku i jego szybkiego podniesienia się na wysoki poziom naukowy. Tę dekadę zapoczątkowała reorganizacja Wydziału i przywrócenie mu pełnych praw akademickich w 1880 r., w ślad za

restauracją diecezji krakowskiej. W tym czasie Wydział zdobył wystarczającą ilość studentów, których nauczali profesoremie, będący w większości wybitnymi indywidualnościami i twórczymi badaczami w zakresie swych dyscyplin naukowych. Ich nazwiska, zwłaszcza Pawlickiego, Morawskiego, Pelczara i Chotkowskiego, dodały znaczenia Wydziałowi. Rychło też odnowiony fakultet wydał swych doktorów i docentów, a pierwsze seminaria naukowe przygotowywały nowych adeptów nauki teologicznej. Okazało się więc wyraźnie, że Wydział nie popadł w stagnację z własnej winy, ale głównie z powodu trudności zewnętrznych. Brakowało Wydziałowi czasopisma teologicznego, w którym mogliby jego pracownicy publikować owoce swych badań, zamiast je rozpraszać po różnych periodykach nawet zamiejscowych (krakowskie czasopisma „Przegląd Polski” i jezuicki „Przegląd Powszechny” miały raczej charakter literacki-historyczny). Również potrzebna była na Wydziale podręczna biblioteka, gdyż ksiąźnica uniwersytecka nie gromadziła w wystarczającym zakresie zagranicznych wydawnictw teologicznych, natomiast księgozbiory seminariów naukowych dopiero się zawiązywały. Mimo tych braków Wydział w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku wznosił się na wysoki poziom, wprzedzając wydział lwowski i stając się w ówczesnej sytuacji narodu głównym ogniskiem teologii polskiej.

La Faculté Théologique de l'Université Jagellonne
dans les années 1849—1890

Résumé

La Faculté Théologique de l'Université de Cracovie, érigée par le pape Boniface IX en 1397, grâce aux sollicitations du roi de Pologne Ladislas Jagiello et de sa femme reine Hédvige joua à travers de siècles un rôle important par rapport au développement de la pensée théologique polonaise. A la suite de démembrements de la Pologne l'Université de Cracovie se trouva dans une situation très difficile et par conséquent le sort de la Faculté Théologique fut le même.

La prospérité et l'activité scientifique des siècles anciens de cette célèbre Faculté on a élaborées déjà, mais l'époque dure et longue de la captivité nationale est moins connue. L'abbé T. Gromnicki, pro-

fesseur a l'Université de Cracovie, élabora une oeuvre intitulée: *Geschichte der theologischen Facultät an der K. K. Jagellonischen Universität in Krakau*, [dans:] H. Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten Der Katholischen Kirche in Oesterreich*, Wien-Leipzig 1894. Le sujet est traité ici d'une manière générale, ce n'est qu'un esquisse de l'histoire de la Faculté et comme tel il est insuffisant et à présent aussi surannée. Le remarquable historien et professeur de la Faculté, l'abbé T. Glemma, présente son histoire de la première moitié du XIX siècle dans une vaste et excellente monographie qui porte le titre: *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1847*, Kraków 1949, (*La Faculté Théologique de l'Université Jagellonne dans les années 1795—1847* Cracovie 1949). La fin de l'époque attira l'attention d'A. Bartel. Il présenta cette période dans son article: *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego na przełomie dwóch wieków* (*La Faculté Théologique de l'Université Jagellonne au tournant de deux siècles*, [dans:] *Analecta Cracoviensia*, vol. 1, Cracovie 1969).

Le but de l'article présent est de donner une brève caractéristique de l'histoire et de l'activité scientifique de la Faculté Théologique dans les années 1849—1890, c'est-à-dire depuis le moment de l'attribution à l'Université Jagellonne une nouvelle forme constitutionnelle dans les limites de la réforme autrichienne scolaire dans les années 1848—1849 jusqu'à la reorganisation de la Faculté en 1880 et l'apparition des remarquables personnalités sur toutes les chaires et pleine prospérité qui fut atteinte en 1890.

L'analyse de la période susmentionnée est basée principalement sur les manuscrits qui se trouvent dans les archives de l'Université Jagellonne de Cracovie, sur les listes imprimées de cours et de professeurs et sur les chroniques de l'école. On a profité aussi de la presse et de certaines contributions peu nombreuses relativement aux questions détaillées.

D'abord on a présenté l'état de la Faculté dans les années 1849—1879. C'était une période extrêmement dure et marquée par la stagnation. Après l'incorporation de Cracovie par la monarchie autrichienne en 1846 la Faculté se trouva en danger. L'union avec l'Étude Théologique du Grand Séminaire du diocèse de Cracovie en 1852 produit une meilleure existence et augmenta le nombre de élèves. Malgré cela la Faculté a été condamnée presque à la végétation. Le décret de gouvernement en 1847 retira le droit d'attribuer les titres de docteur en théologie. Le nombre de chaires resta quatre. Le nombre d'étudiants le plus souvent balançait entre dix et vingt. La Faculté abaissa son niveau, à cause qu'il n'y avait pas de bons spécialistes. En même temps dans cette pénible période de chute de la Faculté les professeurs s'adressent aux autorités supérieures pour pouvoir reorganiser la Faculté augmenter le nombre des chaires et surtout ils voulaient rétablir le droit de promotions doctorales. La réalisation de ces problèmes arrêta l'état stabiliser du diocèse de Cracovie où il n'y avait pas l'évêque. Grâce à l'investiture du siège épiscopal a Cra-

covie en 1879 on a pu reorganiser la Faculté en 1880. Dans les années 1880—1890 la Faculté prospérait de nouveau. Il y avait huit chaires, les célèbres professeurs, les auteurs des oeuvres originales publiaient les ouvrages de leurs spécialités comme le philosophe S. Pawliński CR, le théologien et philosophe M. Morawski SI, l'abbé J. S. Pelczar auteur de oeuvres du droit canonique, de l'histoire religieuse, de la théologie ascétique, l'historien l'abbé W. Chotkowski et les autres. Les étudiants furent plus nombreux, ils recevaient les promotions doctorales de nouveau. On habilitait aussi. A peu près en 1890 la Faculté Théologique de l'Université Jagellonne fut le centre principal de la science théologique polonaise.

S. Dobrzański